

LARREA, BILBOTAR OLERKARI TA GOGOETARIA

Zegaitik eztoigu orain arte ezagutu Larrea'ren nortasuna ta bere adimenaren balioa?

Beti lez, Kultura gaiak, batez be giro batzuetan ardura gitxi emoten dabelako.

Gregorio San Juan Bilboko "El Sitio"-ren lendakariak diño: "Nik beti egin dodaz alegiñak Larrea ezagutu daite-n. Nire lagun andia izan zan eskutitz bidez lenengo, ta gero "Gernika y Picasso" bere idaztiaren aurkeztea egiteko Bil-bo'ra etorri zanean berbera ikusi ta beragaz berba egin ta obeto ezagutu nebanean".

Izan be, norbait Bilbotar izanda gizaldi XX'eko olerki andiki goienetariko egundoko jakin-eza eukitea ulergatxa egiten da.

Alan be, geure geurea da ta geureganatu egin bear dogu.

Zalantza barik, bere idazlanakaitik euskotar entzute sakonakoa eta lur zabalean andienetarikoa dogu.

* * *

Larrea'ren idazlanetan zein izango ete da garrantzitsuena? Olerkari muiñez ezautzen dogu, olan asi zan-eta. Baiña irrati-aria XXII gizaldi izatasun etorkizunetan ipiñita eukon. Trebetasun onek bere lagun garrantzidunen artean emoten eutsan eragite andia. Alberti'ren idazti "Sobre los Angeles"ean, Federiko Garcia Lorca'ren "Poeta en Nueva York"en León Felipe'k idazti bat iñoana" Larrea olerkariaren Irakasle orain ta etorriko diranak argiratu eban. Ames-zale ta irudikor zan, Larrea, norbait eun urte gitxienez olerki-poesiaren etorkizinean aurreratzen dana. Baiña onelango olerkari izanez, zelan ulertu geinke? Bai, eta ondo baiño obeto. Vitorio Bordini'ren liburuan Larrea ezautzen da euzkotar egin-zale barruko (surrealista) Prantzi bitartez Euzkadi'ko olerkariengana datorrena.

Larrea gizon gustiz apal ta tolesbagea izan zan. Erbestetua izanik be, eskakizun gitxi eukan. Berea egin eban au iñoan Moreno Villa'ren esakunea: "Nire aberria dago liburu batzuk, gaindegi bat ta txinela edo etxeko oski batzuk dagozan tokian". Larreak baekian bizitzea bere inguruko zertzeladaetara eratzen. Olantxe idatzi eutson bein bere lagun Jose Manuel Castañón'i: bizitzea, alan da gustiz be, garbia ta ederra da, diñotzu oar'ikasi ezperientzi gogor-gogorak euki dauzan ta daukazanak".

Larrea beti egoan etxeraturik bere adimen zeregiñetan kulturaren olinpo andikietarik besteren. Artu-emonez surrealista ta dadaistakin Paris'en ibilli arren, ta gero Mejico'n kultura arloetan "España peregrina" ta "Cuadernos americanos" aldizkarietan idazten ta antolatzen, alan da gustiz be Argentina Cordoba'ko Eskola Nagusi Unibersidadera aldentuten da, ta emen bere azken urtean andeatu, iraungitzen dauz oso-osoz bere egintza idazlanari lotuta. Eta bere olerkiari buruz zer ezautzen da? Etzan argiratu ezer "Versión celeste" arte bere gurari aurka, erderatuta prantzestik, eta Gerardo Diego'k imiñita "Carmen" aldizkarian.

* * *

Eta zer esango dogu bere literatur aldexkatzaz?

Bere idazkiak poesi sakontasun gora andikoa daukie. Gregorio San Juan'ek idazlan baten iñoan: "Larrea zala giza-zale andi, olerkari, arkeologu, ertiaren azterlari, Bilbotar gogoetari andiki au Argentina'n biztanle". Bere liburu ederrak "La espada y la paloma", "Razón de ser", "Guernica" dira.

Gure Larrea eder-santzu, estetikatik etikara eldu zan. Eta olantxe beragan egiztu zan Unanumo'k beste euskotar-euskaldun entzutentsuak esaten ebana: "Azterpide etikaren nagusitza, bere nai-eza eder-sentzu ren oitura moralbakoa ontzat artzen iragarri, jakinerazoten dau euskotar jatorra". Larrea aldentuten zan politika arazoetatik, ez ezik bere Franko'ren aurka burrukarako" España peregrina. "Komunistek liburuan be azterkatzen eutsoen. Ortik Neruda ta beste batzuek eztabaidak. Esaten eban sarri-askotan: "Eder sentzutik etika'ra".

Berarentzat literatura eta bizitzea gauza bat da. Izatez be, poesi olerkiak berak ulertuten eban lez neurri norberarena ezerezen dau. Larrea ezi izan zan sendi-famili jainko-zale iya zalekeriraño. Augaitik diño: "Olerkian sartu nintzan bateren bat erlejiñoan sartuko ba-litz lez". Onelango berbak erabilten eban: "Norberaren eriotza", "gogoaren birrerospena", "leizearen bakartadea"; bere gogamena noraño ete da araudun, neurriduna ta zelalango literatur gaiaraño?

* * *

Larrea zearo anditzarra da adimenez, gustiz ederto eratu. Bere edozein idaztik bere baietzak argibidezten dituan aitamenez beterik dago.

Lenengo gizaldien kristautasuna orokor ezautzen dau. Erakunde giza-zale ta eredu-zko goiena eukon. Bere irazpen guztiak edesti-istoriaren gaiak zeatz ezautzean eutsi ta sendoturik dagoz.

"Norberaren eriotza diardunean, norberaren gainditzeri dagokio jakintza neurriz.

Larrea beti itxaropenez bizi zan Ameriketarren etorkizunean. Askotan ziarduan Mundu Barriaren irazatetzaz lengo aldakuntze ta gainditze bidez. Gai oneri buruz Mexiko'tar gogoetari Vallejo'gaz bat egiten eban.

Baiña zergaitik izango ete zan 32 urtean olerki arlotik aldentutea? Bear bada ez zalako gauza berba neurriak bertsoak idazteko. Franko'ren España'ko gudatik Paris'era iges eginda, emen urten yakozan ain miragarri goi-argizko gogamenak.